

כוונה בתפילה

מדרש

אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה עומד ומתפלל ובא חברבר והכישו, ולא הפסיק את תפילתו. הלכו ומצאו אותו חברבר מת מוטל על פי חורו. אמרו: אוי לו לאדם שנשכו חברבר, ואוי לו לחברבר שנשך את ר' חנינא בן דוסא. מה עניינו של חברבר הזה? כאשר הוא מכיש אדם, אם האדם מקדים למים, החברבר מת, ואם החברבר מקדים למים, האדם מת. אמרו לו תלמידיו: רבי לא הרגשת? אמר להן: יבא עלי ממה שהיה לבי מתכוין בתפילה אם הרגשתי. אמר רבי יצחק בר אלעזר: ברא לו הקב"ה מעיין תחת כפות רגליו (ולכן הקדים ר' חנינא למים וניצל), לקיים מה שנאמר: רצון יריאיו יעשה ואת שוועתם ישמע ויושיעם.

ירושלמי ברכות ה, א, ט, ע"א

- (א) מה זה חברבר? ואיזה תפילה לא הפסיק ר' חנינא?
- (ב) מה עניין את תלמידיו של רבי חנינא?
- (ג) מה ענה להם ר' חנינא?
- (ד) האם ר' חנינא התפלל לה' שיצילו מן חברבר?
- (ה) איזה פסוק נזכר באגדה? ומה בא הוא ללמד?

תשובות:

- (א) החברבר הוא סוג של נחש. חרף הכשת הנחש ר' חנינא לא הפסיק את תפילת העמידה. יצוין, כי כיום אנו מכנים בשם 'תפילה' את כל חלקי הסידור, ואולם בלשונם של חז"ל מציין מונח זה את תפילת העמידה בלבד.
- (ב) תלמידי ר' חנינא, שהיו נוכחים באירוע, לא התעניינו בתוצאותיה של ההכשה, אלא ברגע ההכשה עצמו – "רבי לא הרגשת?". התלמידים רצו אפוא לדעת כיצד הרגיש רבם בעת ההכשה, ואולי גם להבין כיצד ניתן להמשיך בתפילה לאחר הכשת נחש או לאחר ראייתו.
- (ג) ר' חנינא בן דוסא ענה להם שכלל לא הרגיש בהכשה היות שהתכוון בתפילתו: "שהיה לבי מתכוין בתפילה". ר' חנינא היה אפוא שקוע כל כך בתפילתו עד שכלל לא שם לב שהכישו נחש.
- (ד) כמובן שרבי חנינא לא ביקש בתפילתו להינצל מהנחש, שהרי הוא כלל לא ידע על קיומו, כפועל יוצא מעומק כוונתו בתפילה.
- (ה) הפסוק הוא: 'רצון יריאיו יעשה ואת שוועתם ישמע ויושיעם' (תהלים קמה, יט). פסוק זה עשוי להסביר את שארע בסיפור על ר' חנינא, שכן בזכות שוועתו (היינו תפילתו מעומק הלב) של ר' חנינא – הושיעו ה' מן הנחש. וכן מסביר הפני משה (בירושלמי, על אתר): "ואת שוועתם ישמע ויושיעם – ובשביל שנשמע שועתו שכיון בה הושיעו בנס הזה".

נקודה למחשבה

סיפור האגדה על תפילתו השלמה של ר' חנינא מובא בהקשר לדברי המשנה "אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק" (ברכות ה, א), כלומר שאל לו לאדם להפסיק את תפילת העמידה אף במצב של פיקוח נפש. לאור זאת ניתן לשאול: מה בא הסיפור, על ר' חנינא והחברבר, להוסיף על דברי המשנה? מפשט דברי המשנה עולה כי אל לו לאדם (או לחסיד, כפי שנראה בהמשך) להפסיק את תפילתו אף אם הוא שומע את המלך דורש בשלומו או רואה נחש כרוך סביב עקבו. אך מן הסיפור על ר' חנינא ניתן ללמוד כי השאיפה שאליה יש לחתור היא שהאדם כל כך יתכוון בתפילתו עד שכלל לא ישמע את המלך וכלל לא יראה את הנחש – וממילא הוא לא יפסיק את תפילתו – כפי שרבי חנינא לא הרגיש את ההכשה מפאת עומק כוונתו בתפילה. יש להעיר, כי פרופ' ספראי וחוקרים נוספים מציינים שהמשנה הנ"ל – המצפה מאדם שלא להפסיק את תפילתו אף במצב של פיקוח נפש – הנה משנת חסידים, שכן הלכה רווחת היא שאין למסור את הנפש על קיום מצווה, או על אי-ביצוע עבירה, פרט לשלוש העבירות שעליהן נאמר 'יהרג ואל יעבור' (ע"ז, ג"ע וש"ד).

שווה ציטוט

המתפלל צריך שיכוין את לבו. אבא שאול אומר: סימן לתפלה (כלומר, שתתקבל), 'תכין לבם תקשיב אזניך' (כלומר, שאם יכוונו לבם – אז הקב"ה ישמע תפילתם).

תוספתא ברכות (ליברמן) ג, ד

ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקורן קיימת לו לעולם הבא. ואלו הן: הכנסת אורחין, וביקור חולים, ועיון תפלה ("לכוין בתפלתו" – רש"י), והשכמת בית המדרש, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והדן את חברו לכף זכות.

שבת קכז, ע"א

אין עומדין להתפלל (את תפילת העמידה) אלא מתוך כובד ראש (כלומר, רצינות ויחס של כבוד למעמד). חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים, כדי שיכונו את לבם למקום (=לקב"ה). אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק.

תמיד לב, ע"א

אמר ר' שמואל בר נחמני: אם כוונתה את לבך בתפילה תהא מבושר שנשמעה תפילתך, ומה טעם: תכין לבם תקשיב אזניך. ירושלמי ברכות ה, ה, ט ע"ד

המתפלל צריך שיכוין לבו, שנאמר: 'תכין לבם', פירוש שיכוין פירוש המלות שמוציא בשפתיו, ויחשוב כאילו שכינה כנגדו, שנאמר: 'שויתי ה' לנגדי תמיד', ויעיר הכוונה, ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתישאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפלתו... וכן היו עושין חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפלתן עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות רוח השכלית עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה.

טור, אורח חיים, הלכות תפלה סימן צח